

Igor Gedrih

O KRATKI PROZI ZA ČASA SLOVENSKE MODERNE

Gregor Kocijan – Kratka pripovedna proza v obdobju moderne, literarnozgodovinska študija, Ljubljana, 1995 Znanstveni inštitut Filozofske fakultete

S svojo novo knjigo Gregor Kocijan pravzaprav nadaljuje prejšnjo študijo o slovenski kratki prozi z logičnim nadaljevanjem v obdobje moderne in vzporednih časovnih pojavov. Tistemu, kar so nekoč obravnavali od Trdine do Kersnika, tj. od začetkov slovenske kratke proze v romantičnem in poetičnem realizmu, se s sedanjo študijo pridruži »nova struja«, moderna, in naveže na že preizkušeni realizem v poteku literarnozgodovinskega ozadja. Slogovni pluralizem pride ob Kocijanovi študiji mnogo bolj do veljave. Že večja količina kratke proze, in to različne po slogu, tematiki, aspektih in idejah, zahteva precej več poglobljenosti, zlasti še leposlovna dela, ki po estetski doseženosti ostajajo v ospredju in niso le kratek časovni pojav. Že uvodoma je treba opozoriti, da se je Gregor Kocijan lotil razpravljanja – kot bi dejala Marja Boršnikova – »v celem vrtu, ne glede na cvet in plevel«. Z drugimi besedami – avtor je hotel predstaviti kolikor se le da v okviru zamisli, ponuditi celokupno gradivo; navsezadnje se šele iz take množine izkristalizirajo imena in dela kot celostna podoba kratke proze, kjer ob splošno znanih imenih in primerih naletimo na niz manj znanih ali celo pozabljenih pisateljev preteklega časa. Avtor se je zavedal težav okoli opredelitve posameznih del glede zvrstnosti, vendar tudi relativno mešane primere je mogoče obravnavati v njihovi temeljni literarni naravnosti. Obseg, dolžina literarnega dela, merjena amerikanizirano po številu besed, seveda ni edini kriterij. Opredelitve v zvrstnosti ostajajo iste, kot jih poznamo iz prejšnje Kocijanove knjige.

Sedanja knjiga zajema čas od 1892 do 1918, ko pride do specifičnih sprememb v slovenski kratki prozi, kar je posledica drugačnega pisateljevega pogleda na svet. Uveljavil se je proces subjektivizacije in deepizacije, tudi lirizacije, kar seže še preko leta 1918, vendar je avtor za zdaj umestno zaključil s koncem moderne. Sledil je že znanim literarnim pojavom, zlasti pa specifičnim, in tudi ugovarja približnim definicijam, kot jih pozna Pasco. V obdobju med 1892 in 1918 sta zajeti 102 vrstni imeni, ob neprimerno večjem številu kratke proze kot v prejšnji študiji. Avtor si ni mogel pomagati s pisateljevimi oznakami, kot npr. arabeska, akvarel, dogodbica, kontura, mozaik, vizija itd., moral je spraviti, kolikor se da, pod skupni imenovalec črtice, novele, novelete ipd. – kot je to dognala literarna teorija. Kocijan je zajel okrog 5550 kratkih pripovedi! Seveda že to število govori, da ni mogoče pričakovati do podrobnosti razdelan prikaz z vseh možnih vidikov; toda že pogled na tako raznoliko kratko prozo je znal Gregor Kocijan strnjeno, odmerjeno naznačiti, kar terja, da s pretanjenim čutom izrazi bistvo, kar je včasih bolj zapleteno, kot se da slutiti.

Vsebinsko je porazdelil bolj po časovnem kriteriju in skušal ugotoviti, kaj se je tedaj specifičnega dogajalo. Tako zajame v poglavju od Vesne do vinjet leta

1892–1899, sledi od Misterija žene do zbirke *Za križem* v letih 1900–1909, nato Po zbirki *Za križem* pa do *Podob iz sanj* in konca 1. svetovne vojne 1910–1918. Avtor sicer ne podaja podrobne razlage za tako porazdelitev, a ima notranjo logiko kljub temu, da je pri tako raznolikem leposlovnem gradivu težko poenostavljati in težko spraviti gradivo v kakršnekoli predele. Znotraj takega zarisa pa je avtor v kronološkem nizu navedel posamezna dela, odmerjeno kratko, večinoma nakaže tematiko, raje posebnosti, ali tudi skupno specifikko; po svoji presoji vnaša tudi ilustrativne citate. Razumljivo je, da odmerja pomembnim delom več pozornosti ter opredelitev kot obrobnim. Marsikaj je podal v opombah, nekaj od tega bi lahko prišlo, vsaj delno, v glavino besedila. Spričo množine imen in leposlovnih del so dragocene Sklepne ugotovitve: v njih je Gregor Kocijan strnil najvažnejša spoznanja svoje zahtevne raziskave; v središču je subjekt, s poudarkom individualizacije gre za razgraditev epske pripovedi v lirizacijo; tudi kompozicija je največkrat fragmentarna, čustvene in miselne prvine so kontrapunktične. Izkazalo pa se je, da se novega modela kratke proze ni oklenila večina pisateljev, k manjšini spadata Ivan Cankar in Meško ter še nekateri.

Gregor Kocijan šteje devetdeseta leta kot umik stare generacije s Kersnikom in Tavčarjem, nastop novostrujarjev z Govekarjem, zlasti pa novoromantični posegi Cankarja prinašajo svežino, dasi se pri obojih kaže vez z realistično tradicijo. Pri obojih pa ne gre za radikalen prelom s tradicijo, prej za neizživet realizem, kot ugotavlja F. Bernik, ta je na svoj način prisoten tudi sedaj. Kdaj in s kakšnimi aspekti je Cankar v novoromantični fazi sledil realizmu, ali za hip celo naturalizmu, bi kazalo nadrobneje raziskati. Lirizacija je pri njem kar praviloma povezana z ritimizacijo. Tudi tu bi se kazalo ustaviti in vsaj v nekaj večji meri osvetliti tovrstno posebnost pri Cankarju. S tretjim obdobjem – od 1910 do 1918 – je Kocijan ugotovil, da je do začetka vojne število kratke proze vidno poraslo, z vojno pa je precej presahnilo. Cankar je vtisnil najvidnejši pečat s kratko prozo v zbirko *Moja njiva*, ki zaradi vojne ni izšla, zlasti pa še z zbirko črtic *Podobe iz sanj*, ki so ekspresivno barvite, kot je ugotovil že F. Bernik. Seveda so tu še Milan Pugelj, Anton Novačan in Cvetko Golar, a spregovoriti bi se dalo o vstopajočih književnikih, kot so brata Kozak, France Bevk, Stanko Majcen, Prežihov Voranc in še drugi. Ta ali oni se ni mogel odtegniti vplivu Cankarjeve proze, vsaj v začetni fazi ne. Opombe k razpravi niso le nujna sestavina Kocijanove študije, nekaj tega bi se vsaj dalo vključiti v razpravljanje. Tisti, ki ne prebere opomb, utegne biti prikrajšan za kako tehtno informacijo.

Avtor je na koncu navedel Literaturo. Pri taki knjigi je umesten povzetek v tujem jeziku, za angleški prevod je poskrbel Igor Maver. Gregorju Kocijanu gre zasluga, da se je v naši literarni zgodovini sistematično lotil kratke proze; čeprav nudi študija predvsem pregled ogromnega gradiva, najde avtor dotikališča z literarnimi vprašanji o osnovni naravnosti te kratke proze. Kdor koli se bo lotil nadrobne obravnave slovenske kratke proze, ne bo mogel obiti Kocijanove študije. Pričakujemo lahko, da bo avtor nadaljeval z raziskovalnim delom slovenske kratke proze tudi po moderni oziroma po letu 1918. Za oblikovanje knjige je vzorno poskrbel Ranko Novak.